

Jakie czynniki kształtują aktywność obywatelską?

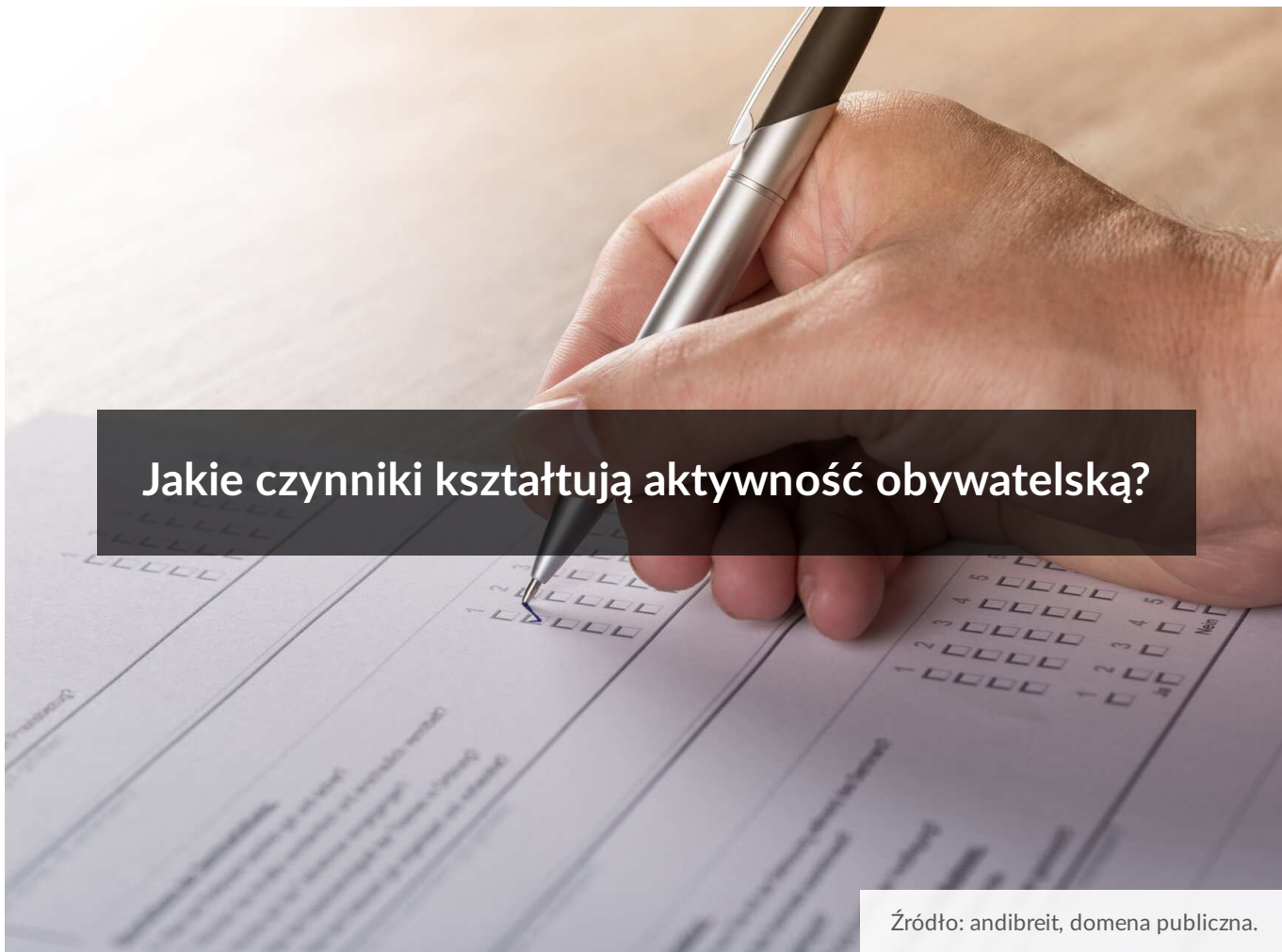
- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Leon XIII, *Rerum novarum*, tłum. Jan Piwowarczyk, Świdnica, dostępny w internecie: mop.pl [dostęp 14.05.2020].
- Źródło: Pius XI, *Encyklika o odnowieniu ustroju społecznego „Quadragesimo anno”*, „Znak” Świdnica 1982, nr 80, s. 707–708.

- Źródło: Jan Paweł II, *Encyklika o aktualnych problemach społecznych w stulecie „Rerum novarum”. Centesimus Annus*, dostępny w internecie: mop.pl [dostęp 29.04.2020].
- Źródło: CBOS, *Zaufanie społeczne, Komunikat z badań nr 18/2016*, dostępny w internecie: cbos.pl [dostęp 29.04.2020].
- Źródło: Piotr Krygiel, *Aktywność obywatelska w Polsce – co możemy zrobić?*, dostępny w internecie: sobieski.org.pl [dostęp 13.05.2020].
- Źródło: Robert Putnam, *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Kraków 1995, s. 258.
- Źródło: Robert Putnam, *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Kraków 1995, s. 273.
- Źródło: Pierre Bourdieu, *The Forms of Capital (Formy kapitału)*, tłum. Monika Adamczyk, Nowy Jork 1986.
- Źródło: Judyta Ziętkowska, *Przepis na młodego obywatela. Znaczenie edukacji obywatelskiej w kształtowaniu postawy aktywnego zaangażowania młodzieży w życie społeczności lokalnej*, „Animacja Życia Publicznego” 2014, nr 4, s. 9.

Jakie czynniki kształtują aktywność obywatelską?

Źródło: andibreit, domena publiczna.

” Judyta Ziętkowska

Przepis na młodego obywatela. Znaczenie edukacji obywatelskiej w kształtowaniu postawy aktywnego zaangażowania młodzieży w życie społeczności lokalnej

Podstawę państwa demokratycznego stanowi sprawnie zorganizowane społeczeństwo obywatelskie. Jednym z jego istotnych filarów jest aktywność społeczna.

Źródło: Judyta Ziętkowska, *Przepis na młodego obywatela. Znaczenie edukacji obywatelskiej w kształtowaniu postawy aktywnego zaangażowania młodzieży w życie społeczności lokalnej*, „Animacja Życia Publicznego” 2014, nr 4, s. 9.

Aktywność obywatelska leży u podstaw społeczeństwa obywatelskiego. Od czego więc zależy? Co sprawia, że ludzie angażują się w życie społeczności lokalnej, regionalnej i całego państwa? Zastanów się nad tym.

Twoje cele

- Wyjaśnisz pojęcie *aktywności obywatelskiej*.
- Przeanalizujesz rolę kapitału ludzkiego w kształtowaniu aktywności obywatelskiej.
- Ocenisz rolę aktywności obywatelskiej w społeczeństwie.

Przeczytaj

Człowiek w społeczeństwie

Aktywność człowieka (obywatela) w społeczeństwie wynika z kilku założeń składających się na jego podmiotowość.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Czym jest aktywność obywatelska?

[Aktywnością obywatelską](#) jest udział obywateli w życiu politycznym, gospodarczym, kulturalnym i społecznym zarówno państwa, jak i wspólnoty lokalnej. Aktywność ta jest aktywnością świadomą i dobrowolną.

Aktywność obywatelska przejawia się m.in. udziałem w wyborach, kontrolowaniem lub sprawowaniem władzy, przynależnością do organizacji społecznych lub stowarzyszeń,

dbaniem o ład i porządek publiczny, reagowaniem na przejawy łamania przyjętych zasad, zaangażowaniem się w pomoc potrzebującym oraz samoorganizowaniem się obywateli w sprawach dotyczących wspólnego dobra.

Wolontariat jest jedną z form aktywności obywatelskiej. Zastanów się, w jakich obszarach możesz podjąć się działalności wolontariackiej.

Źródło: Roman Synkevych, domena publiczna.

Kapitał społeczny

Pojęcie [kapitału społecznego](#) pomaga zrozumieć problem zaangażowania obywateli w życie zarówno państwa, jak i społeczności lokalnej. Z jednej strony państwo ma do czynienia z przedstawicielami społeczności lokalnych, którzy chcą wpływać na działania państwa, a z drugiej – zadaniem państwa jest podnoszenie standardów i jakości życia obywateli, co pomaga w kształtowaniu kapitału ludzkiego i społecznego. Zależność jest też odwrotna: z punktu widzenia efektywności i tempa rozwoju społeczno-gospodarczego (więc także rozwoju kapitału społecznego) ważna jest skala zaangażowania obywatelskiego i poziom aktywności mieszkańców.

Kapitał społeczny jest różnie definiowany.

Pierre Bourdieu

” *The Forms of Capital (Formy kapitału)*

Zbiór rzeczywistych i potencjalnych zasobów, jakie związane są z posiadaniem trwałej sieci mniej lub bardziej zinstytucjonalizowanych związków wspartych na wzajemnej znajomości i uznaniu, lub (...) z członkostwem w grupie, która dostarcza każdemu ze swych członków wsparcia w postaci kapitału posiadanego przez kolektyw wiarygodności (...).

Źródło: Pierre Bourdieu, *The Forms of Capital (Formy kapitału)*, tłum. Monika Adamczyk, Nowy Jork 1986.

Bourdieu podkreśla znaczenie liczby znajomych jako element istotny dla zaangażowania społecznego jednostki.

James Coleman definiuje kapitał społeczny jako zdolność ludzi do współpracy w grupie lub organizacji. W rezultacie realizuje się wspólne interesy i podnosi efektywność wspólnego działania. Dzieje się to w ramach struktury społecznej, gdzie ludzie podejmują działania zgodnie z panującymi zasadami, normami i obowiązkami, ale przy tym mają pewne oczekiwania i zobowiązania. Czynnikiem ważnym, według Colemana, są relacje, więzi międzyludzkie.

Francis Fukuyama zauważył związek między kapitałem społecznym i działalnością społeczną, polityczną i gospodarczą oraz wpływ kultury i tradycji szczególnie na działalność gospodarczą. Z tych powodów kapitał społeczny definiuje on jako nieformalne wartości i normy etyczne, wspólne dla członków danej grupy, które umożliwiają skuteczne współdziałanie. Szczególnie ważne dla dobrego funkcjonowania jest wzajemne zaufanie.

Robert Putnam z kolei uważa, że na kapitał społeczny składają się trzy elementy: zaufanie, normy wzajemności i sieci (układy) obywatelskiego zaangażowania. Cechy te kreują efekty zewnętrzne dla całej wspólnoty. Zatem, podobnie jak Fukuyama, kładzie nacisk na zaufanie i wartości.

Ciekawe, że w odróżnieniu od kapitału finansowego, zużywanie kapitału społecznego prowadzi do jego pomnożenia.

Typy kapitału społecznego

Kapitał wiążący
Charakterystyczny dla grup, gdzie istnieją silne więzi społeczne (rodzina, grupa etniczna) oraz grup ekskluzywnych, cechujących się zamkniętymi stosunkami międzyludzkimi. Ten rodzaj kapitału jest szczególnie narażony na skutki negatywne, takie jak wykluczenie jednostek, które nie spełniają określonych kryteriów, czy ograniczenie swobody członków.
Kapitał pomostowy
Istnieje w przypadku więzi słabszych i przecinających się, tam gdzie występuje większy dystans w stosunkach międzyludzkich – ludzie należą do różnych społeczności (np. w biznesie).
Kapitał podległościowy
Związany z relacjami rządzący – podwładny (relacje pionowe).

Budowanie kapitału społecznego

W latach 1970–1989 Robert Putnam przeprowadził we Włoszech badania nad kształtowaniem kapitału społecznego. Okazało się, że między północą i południem kraju istnieją znaczne różnice: społeczności, w których wypracowano na przestrzeni wieków kapitał społeczny przejawiający się normami wzajemności i sieciami obywatelskiego zaangażowania, zdecydowanie łatwiej podejmują się dobrowolnej współpracy.

” Robert Putnam

Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech

Kapitał społeczny odnosi się do takich cech organizacji społeczeństwa, jak: zaufanie, normy i powiązania, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa, ułatwiając skoordynowane działania: Tak jak i inne postaci kapitału, kapitał społeczny jest

produktywny, umożliwia bowiem osiągnięcie pewnych celów, których nie dałoby się osiągnąć, gdyby go zabrakło.

Źródło: Robert Putnam, *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Kraków 1995, s. 258.

Można powiedzieć, że mechanizm współpracy buduje wzajemne zaufanie, które jest przenoszone na inne sfery życia społecznego. Jest też fundamentem dla projektowania i wdrażania kolejnych działań.

” Robert Putnam

Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech

Jeśli poziome sieci obywatelskiego zaangażowania pomagają ich uczestnikom rozwiązywać dylematy zbiorowego działania, to tym bardziej powinny sprzyjać sukcesowi instytucji w szerszym społeczeństwie.

Źródło: Robert Putnam, *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Kraków 1995, s. 273.

Zastanów się, jakie czynniki mogą wpływać na wzrost lub spadek obywatelskiego zaangażowania. Co zmieniło się na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat?

Źródło: David Todd McCarthy, domena publiczna.

Słownik

aktywność obywatelska

udział obywateli w życiu politycznym, gospodarczym, kulturalnym i społecznym zarówno państwa, jak i wspólnoty lokalnej; to aktywność świadoma i dobrowolna

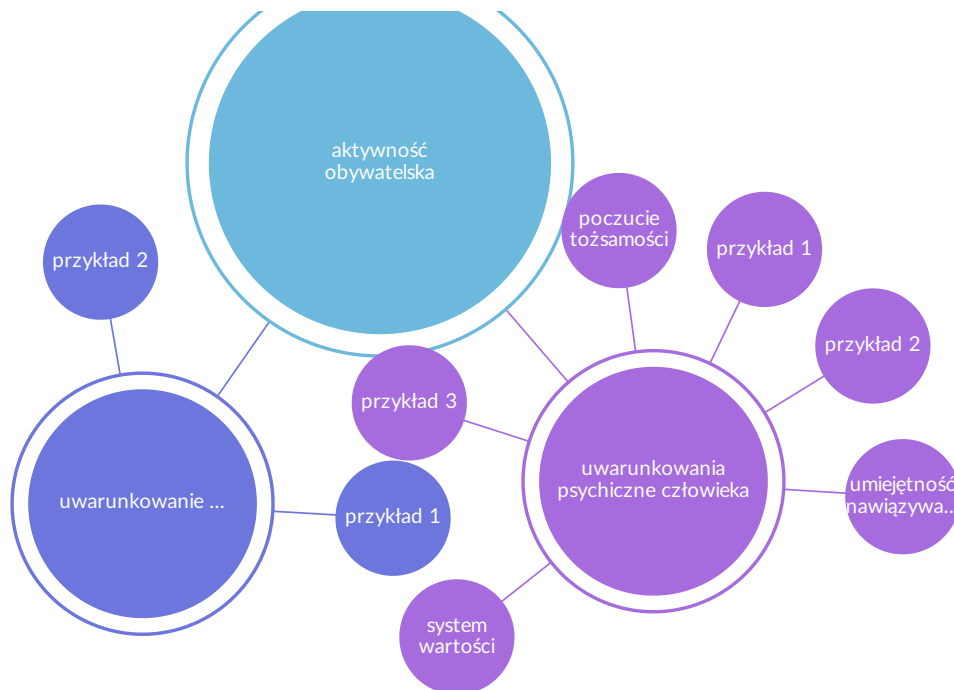
kapitał społeczny

zasoby, których wartość opiera się na wzajemnych relacjach i zaufaniu społecznym

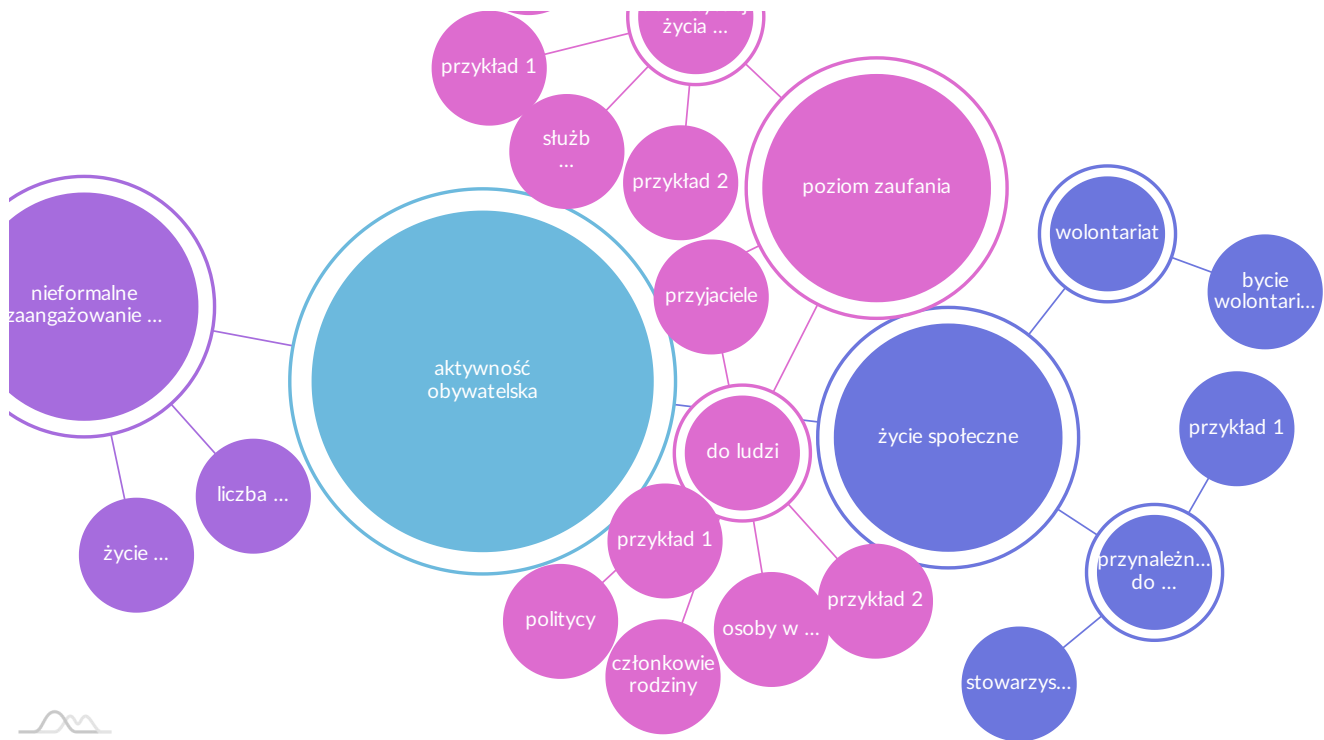
Mapa myśli

Polecenie 1

Zastanów się, co kształtuje aktywność obywatelską, i uzupełnij mapy myśli o przykłady.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Opisz swoje zaangażowanie w życie społeczne.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, które czynniki twoim zdaniem najbardziej wpływają na poziom aktywności obywatelskiej. Swoją opinię poprzyj minimum dwoma argumentami.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Wskaż czynniki wpływające na aktywność obywatelską.

- zaufanie do instytucji życia publicznego
- afiliacja
- sieci obywatelskiego zaufania
- umiejętności manualne

Ćwiczenie 3

Zapoznaj się z ilustracją, a następnie wykonaj polecenie.

Źródło: Rosemary Ketchum, domena publiczna.

Ćwiczenie 4

Zaznacz, które stwierdzenie jest prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Jednym z zadań państwa jest stworzenie przestrzeni dla aktywności obywateli.	☐	☐
Pełnienie funkcji w zarządzie stowarzyszenia jest przejawem aktywności obywatelskiej.	☐	☐
Według Roberta Putmana, aktywność obywatelska jest kształtowana wyłącznie przez czynniki historyczne.	☐	☐
Zaufanie do instytucji publicznych nie jest jednym z czynników kształtujących aktywność obywatelską.	☐	☐

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z wykresem, a następnie wykonaj polecenie.

Oprac. na podst.: CBOS, *Zaufanie społeczne*, Komunikat z badań nr 18/2016, cbos.pl [dostęp: 29.04.2020].

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z tabelą i wykonaj ćwiczenie.

Instytucje	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(instytucji)?				
	Zdecydowanie mam zaufanie	Raczej mam zaufanie	Zaufanie ogółem	Raczej nie mam zaufania	Zdecydowanie nie mam zaufania
	w procentach				
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	43	42	85	6	4
Caritas	31	52	83	8	3
PCK	22	57	79	7	3
Wojsko	23	56	79	8	2
Harcerstwo	20	53	73	5	1
Kościół rzymskokatolicki	24	46	70	17	7
Policja	9	56	65	19	8
Władze lokalne miasta/gminy	11	53	64	17	6
Rzecznik Praw Obywatelskich	13	50	63	9	3
IPN	15	47	62	11	4
NATO	14	48	62	13	4
ONZ	13	44	57	13	4
Unia Europejska	10	46	56	20	7

Urzednicy administracji publicznej	3	47	50	25	8
Sady	7	38	45	26	16
Telewizja	4	34	38	36	14
Rzad	8	30	38	30	20
Duze przedsiebiorstwa	3	34	37	24	8
Trybunal Konstytucyjny	7	30	37	23	13
Sejm i senat	4	26	30	33	21
Gazety	2	28	30	41	15
Koscioly innych wyznań	4	25	29	30	13
Zwiazki zawodowe	2	24	26	26	13
Partie polityczne	2	18	20	43	22

Źródło: CBOS, *Zaufanie społeczne*, Komunikat z badań nr 18/2016, dostępny w internecie: cbos.pl [dostęp 29.04.2020 r.].

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z tekstami i wykonaj ćwiczenie.

Źródło I

” Leon XIII

Rerum novarum

Prawo wymaga, żeby ani jednostka, ani rodzina nie była pochłaniana przez państwo; jest rzeczą słuszną, by i jednostka, i rodzina miała swobodę działania, jak długo nie zagraża dobru powszechnemu lub nie wyrządza krzywdy bliźniemu.

Źródło: Leon XIII, *Rerum novarum*, tłum. Jan Piwowarczyk, dostępny w internecie: mop.pl [dostęp 14.05.2020 r.].

Źródło II

” Pius XI

Encyklika o odnowieniu ustroju społecznego „Quadragesimo anno”

Jak nie wolno jednostkom wydierać i na społeczeństwo przenosić tego, co mogą wykonać z własnej inicjatywy i własnymi siłami, podobnie niesprawiedliwością, szkodą społeczną i zakłóceniem porządku jest zabierać mniejszym i niższym społecznościom te zadania, które mogą spełnić, i przekazywać je społecznościom większym i wyższym. Wszelka bowiem działalność społeczna winna wspomagać człony społecznego organizmu, nigdy zaś ich nie niszczyć ani nie wchłaniać.

Źródło: Pius XI, *Encyklika o odnowieniu ustroju społecznego „Quadragesimo anno”*, „Znak” 1982, nr 80, s. 707–708.

Źródło III

Jan Paweł II

” Encyklika o aktualnych problemach społecznych w stulecie „Rerum novarum”. Centesimus Annus

Spółeczność wyższego rzędu nie powinna ingerować w wewnętrzne sprawy społeczności niższego rzędu, pozbawiając ją kompetencji, lecz raczej powinna wspierać ją w razie konieczności i pomóc w koordynacji jej działań z działaniami innych grup społecznych, dla dobra wspólnego.

Źródło: Jan Paweł II, *Encyklika o aktualnych problemach społecznych w stulecie „Rerum novarum”. Centesimus Annus*, dostępny w internecie: mop.pl [dostęp 29.04.2020 r.].

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Piotr Krygiel

Aktywność obywatelska w Polsce – co możemy zrobić?

Wśród konkretnych rozwiązań systemowych proponowanych w celu zwiększenia aktywności obywatelskiej respondenci wskazali na wagę szeroko rozumianej edukacji obywatelskiej i promowania aktywności obywatelskiej przez państwo. Przykładowe opinie postulowały „większy nacisk w systemie edukacji formalnej na promowanie postaw społecznikowskich i pracę zespołową” oraz „systemowe wspieranie i rozbudzanie postaw patriotycznych u młodych osób”, ponieważ „często nawet w partiach prawicowych ten temat jest uważany za nieważny albo nienowoczesny, nie na czasie”. Edukację należy prowadzić, wpajając dzieciom „od najmłodszych lat, że jeżeli same nie zadbają o los swój i swojego kraju, to nikt inny tego nie zrobi”. W kontekście edukacji w szkołach jeden z respondentów zwracał uwagę na niepraktyczne aspekty prowadzonej obecnie edukacji obywatelskiej, wskazując, iż „dzieci uczą się o systemie parlamentarnym, zamiast zrobić projekt, jak założyć stowarzyszenie”. Inny z respondentów podkreślał wagę „wzajemnej kompatybilności” na linii rodzice – szkoła w wychowaniu do życia w społeczeństwie i w państwie. Postulowano także promowanie „wiązań umiejętności społecznych z zawodowymi w jednym wymiarze oraz celów osobistych ze społecznymi”, zwłaszcza na terenach gorzej rozwiniętych ekonomicznie. Część respondentów za ważny element promocji aktywności obywatelskiej przez państwo uznała „czas antenowy w mediach publicznych dla przedstawicieli NGO, którzy mieliby dostęp do opinii publicznej” i „zapraszanie do programów

społeczników prezentujących swoją działalność”. W ten sposób można „kreować wizerunek społeczników, promować aktywność obywatelską, a także zmienić ogniskowanie zainteresowania opinii publicznej ze sporów politycznych na dyskurs o rozwiązywaniu problemów ze wsparciem NGO”, jak również doprowadzić do „zmiany wizerunku działaczy społecznych”. Wpisywałoby się to, zdaniem ankietowanych, w walkę z sygnalizowanym już wcześniej „wizerunkiem społecznika-nieudacznika”. Pomogłoby też „wyrugować przeświadczenie, że wolontariat to praca, za która nie dostaje się wynagrodzenia”, i traktowanie zaangażowania wolontariackiego jako „naiwności”, na co ma wpływ również „nagminne wykorzystywanie młodych ludzi przez system bezpłatnych tzw. praktyk”.

Źródło: Piotr Krygiel, *Aktywność obywatelska w Polsce – co możemy zrobić?*, dostępny w internecie: sobieski.org.pl [dostęp 13.05.2020 r.].

Dla nauczyciela

Autorka: Małgorzata Krzeszowska

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Jakie czynniki kształtują aktywność obywatelską?

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

VI. Społeczeństwo obywatelskie i kultura polityczna.

Uczeń:

2) wyjaśnia – z wykorzystaniem wyników badań społecznych – jak powstaje i jakie znaczenie dla społeczeństwa obywatelskiego ma kapitał społeczny i zaufanie; przedstawia, jak codzienne zachowania sprzyjają budowaniu kapitału społecznego lub go niszczą.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie przedsiębiorczości;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- definiuje pojęcie aktywności obywatelskiej;
- przedstawia formy aktywności obywatelskiej;
- analizuje czynniki kształtujące aktywność obywatelską.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- metoda śniegowej kuli;
- rozmowa nauczająca.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu i celów zajęć.
2. Uczniowie poznają definicję aktywności obywatelskiej – metoda kuli śniegowej. Uczniowie w parach ustalają definicję aktywności obywatelskiej, zapisują na karteczce, potem łączą się w czwórki i ósemki pracujące dalej nad definicją. Na koniec wspólnie decydują i wybierają definicję spośród zaproponowanych.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie zapoznają się z treścią lekcji. Szczególną uwagę zwracają na pojęcie kapitału społecznego i sposób, w jaki jest budowany.
2. Uczniowie rozmawiają na temat roli kapitału społecznego w kształtowaniu aktywności obywatelskiej. Szczególną uwagę zwracają na zaufanie społeczne. Na koniec wybrana osoba podsumowuje rozmowę.
3. Uczniowie analizują mapy myśli i wykonują zamieszczone pod nimi ćwiczenia.
4. Dyskusja na temat czynników kształtujących aktywność obywatelską. W jej trakcie uczniowie zastanawiają się, które spośród wymienionych zarówno przez nich, jak i w mapach myśli, są najważniejsze. Ponadto zastanawiają się, w jaki sposób można zwiększyć zaangażowanie obywateli w życie publiczne. Na koniec jedna z osób podsumowuje dyskusję.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie w parach rozmawiają na temat własnej aktywności obywatelskiej.
2. Uczniowie wykonują ćwiczenia 1–4.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują pozostałe e-ćwiczenia.

Materiały pomocnicze:

Wojciech Stypułkowski, *Aktywność obywatelska – pojęcie, pomiar i jej wpływ na rozwój regionalny*, „Zeszyty Naukowe” WSEI, seria: EKONOMIA, 5 (2/2012).

Monika Adamczyk, *Wprowadzenie do teorii kapitału społecznego*, Lublin 2013.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Na podstawie przygotowanych map myśli uczniowie mogą przygotować krótkie referaty.